

MENTAL TURİZM AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹²

EXPLORING MENTAL HEALTH TOURISM POTENTIAL IN TURKEY

Mithat Zeki Dinçer

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü

Özlem Taşkıran ³

Doğuş Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı,

Gizem Şahin

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu

Makale İşlem Bilgileri

Gönderilme: 24 Nisan 2019

Kabul: 23 Nisan 2020

ÖZ

Sağlık hizmetlerinden faydalanmak amacıyla gerçekleştirilen seyahatler, beraberinde sağlık turizmi kavramını da ortaya çıkarmaktadır. Sağlık turizminde beden sağlığı kadar zihin sağlığı da önemli olmaktadır. Dolayısıyla mental sağlık ve rahatlık günümüzün önemli konularındandır. Bu çalışmanın amacı da; ülkemizde özellikle mental sağlık alanında yapılan araştırmaların henüz sınırlı olmasından dolayı, mental sağlık turizmi kavramını tanımlamaya çalışmak, ülkemizin sahip olduğu mental sağlık turizmi potansiyelini SWOT (GZFT: Güçlü Yönler / Zayıf Yönler / Fırsatlar / Tehditler) analizi ile ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte TOWS (TFZG: Tehditler / Fırsatlar / Zayıf Yönler / Güçlü Yönler) matrisi geliştirilmiş ve yeni stratejiler sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda, turizmin çeşitlendirilmesi açısından mental sağlık turizminin önemi, dört mevsim yapılabilmesi ve ekonomik kazanç elde edilmesi amacıyla sağlıklı yaşam merkezleri, spa-wellness tesisleri ve yoga otellerinin sayıca artırılması, devlet teşvikleriyle yeni yatırımların desteklenmesi gibi çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Mental Sağlık, GZFT ve TFZG.

Article History

Received 24 Apr. 2019

Accepted 23 Apr. 2020

ABSTRACT

Mental health tourism is an important segment of health tourism. Therefore, mental health tourism and wellbeing are important issues of modern times. Therefore, mental health and comfort are important issues of our day. Given the limited number of studies addressing mental health tourism, the aim of this study is to evaluate the potential of mental health tourism in Turkey. The study employees SWOT and TOWS define the concept of mental health tourism and to identify potential strategies that can harness the power of mental health tourism in Turkey. The study makes several suggestions including increasing the number of healthy living centers, spa-wellness facilities and yoga hotels and supporting the new state-supported investments to ensure tourism product differentiation and maximize economic returns.

Keywords: Health Tourism, Mental Health, SWOT and TOWS analysis.

¹ **Makale Künyesi:** Dinçer, M. Z., Taşkıran, Ö. ve Şahin, G. (2020). Mental turizm açısından Türkiye'nin potansiyelinin değerlendirilmesi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt, 4, Sayı 1; ss: 1-13.

² Bu araştırma 19. Ulusal Turizm Kongresi'nde sunulmuştur.

³Sorumlu Yazar, Doğuş Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, otaskiran@dogus.edu.tr

GİRİŞ

Kişilerin mental ve fiziksel sağlığını koruması amacıyla sağlık hizmetlerinden faydalanması ve yeni tedavi yöntemlerini deneyimlemesi önemlidir. Bu amaçla seyahat eden insanların faaliyetleriyle ortaya çıkan sağlık turizmi, gerek alternatif turizm türlerinin yaratılması, gerek turizmin mevsimselliğinin ortadan kaldırılması ve gerekse ülkelerin turizm talebinin artmasına olanak sağlamaktadır. Turizm talebinin sağlığa yönelik olması ve turist sağlığı ile ilgili eğilimlerin artması ülkelerin turizm pazarında sağlık turizmüne yönelmesinde etkili olmaktadır (Edinsel ve Adıgüzel, 2014).

İnsanların, yoğun iş temposundan uzaklaşarak dinlenmek, bedenini ve ruhunu tazelemek ve yenilenmek amacıyla seyahat etme ihtiyacı, mental sağlığa yönelik faaliyetlerin ve tatil anlayışının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Bunun sonucunda yoga otelleri, spa-wellness merkezleri, sağlıklı yaşam merkezleri gibi işletmeler kurulmaya başlanmış ve turistlerin mental olarak rahatlama ve dinlenmeleri amaçlanmıştır. Mental sağlık açısından turizm talebinde yaşanan eğilim, mental sağlık üzerine daha fazla araştırma yapılmasını, ilgili literatür eksikliğinin kapatılmasını ve mental sağlık turizmüne daha fazla önem verilmesini gerekli kılmaktadır.

Mental sağlık konusunda ilgili yazında, ülkemizde yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu boşluğun doldurulması için bu çalışmada, mental sağlık kavramının tanımlanması, GZFT analizi ile ülkemizin mental sağlık turizmi açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda TFZG matrisinin yapılmasıyla, ülkemizin mental sağlık turizmi potansiyeli kapsamında yapılan GZFT analizinin sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Mental Sağlık Turizmi

Kişilerin yaşam tarzı eğilimleri sağlık turizmüne katılım ile birlikte önemli ölçüde etkilenmektedir. Sağlık turizmi faaliyetlerine katılan kişiler yaşantılarında var olan durumları göz önüne alarak buna uygun ürün ya da hizmetlere yönelmektedirler. Sağlık turizmi, bu eğilim ve konuları geniş bir perspektifte ele almakta ve bireylerin yaşamlarında var olan eğilimlere uygun çeşitli medikal ürün ya da hizmetleri ortaya koymaktadır. Aşağıda yer alan tabloda “Yaşam Tarzı Eğilimleri” ile “İlişkili Olunan Sağlık Turizmi Ürünü veya Hizmeti” başlıkları ele alınmıştır.

Tablo 1. Yaşam Tarzında Görülen Eğilimler ve Sağlık Turizmi Ürün ve Hizmetleri

Yaşam Tarzı Eğilimleri	İlişkili Olunan Sağlık Turizmi Ürünü veya Hizmeti
Egzersiz Eksikliği	Fitness alanları; Sağlık Hizmeti Sunan Otellerde ve SPA’larda bulunan Jimnastik ve Fitness Sınıfları

Artan Obezite / Sağlıksız Beslenme	Eğitim imkânları; Detoks Klinikleri ya da SPA'lar; Vejeteryan, Vegan, Çiğ ve/veya Organik Yiyecekler ile Vücutu Yenileme; Yavaş Yemek Destinasyonları
Aşırı Teknoloji Kullanımı	Dijital Detoks Uygulamaları; Limitli WİFİ erişimi olan, TV'lerin kullanılmadığı vb. otellerde rezervasyon yaptırmak; Teknolojiye erişimin sınırlı olduğu alanlara ziyaret (Örn; küçük adalar, dağ evleri)
Uyuma İhtiyacı / Düşük Uyku Kalitesi	SPA'lardaki uyku terapi klinikleri; Sağlık hizmeti sunan otellerin özel niteliklerle uykuya katkıda bulunması (örn. özel yastıklar, aromaterapi yağları)
Mesleki / İş Temelli Stres	Meslek hastalıklarına yönelik rehabilitasyon; Güdüleyici SPA Ziyaretleri
Kişinin vücudundan memnun olmaması	Rehabilitasyon esnasında psikolojik danışmanlık; SPA'da güzellik uygulamaları; sağlık merkezinde estetik ameliyat olmak
Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemlerine İlginin Artması	SPA'daki Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemleri; Rehabilitasyon esnasında şifa enerjisi
Doğa ile Sınırlı Temas / Sürdürülebilir Olmayan Yaşam Tarzı	Rehabilitasyon Alanı ya da SPA'larda Eko-terapi; Eko-rehabiliteler; Eko-Köyler; Yeşil SPA'lar
Yavaşlama İhtiyacı / Farkındalık	Küçük köylerde ya da uzak adalarda kalmak; bütünsel rehabilitasyon (Meditasyon, Yoga Sunulması)
Spiritüel Aktivitelere Duyulan İhtiyaç	Spiritüel ashram ya da rehabiliteler; ibadet yerlerinde kalmak; hac

Kaynak: Smith, 2016

Sağlık turizmi pazarına olan ilgi son yıllarda hızla artmakta ve dünya ülkeleri, sağlık turizmi pazarından daha fazla pay almak istemektedirler. Dolayısıyla bu durum pazardaki rekabeti daha da arttırmaktadır (Barca vd., 2013; Roy vd., 2017). Pazardan pay almak isteyen ülkeler için, sağlık sisteminin altyapısında (Ile ve Tıgu, 2017):

- Devlet ve özel sektör yatırımları,
- Sağlık hizmetleri kapsamında uluslararası sertifikasyon ve akreditasyon,
- Uluslararası hasta akışının varlığı,
- Maliyetlerin daha düşük olması / tıbbi prosedürlerin daha kaliteli olması,
- Ülkelerdeki sosyal ve politik
- Turizmde altyapının iyileştirilmesi,

- Klinik mükemmeliyet hakkında iyi bir ün,
- Tıbbi başarıların tarihine dair kanıtlar,
- En yeni tıp teknolojilerinin ve uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanması,
- Sağlık personelinin eğitimi,
- Sınırları aşan sigorta poliçeleri (taşınabilirlik) gibi yapıcı faktörler önem taşımaktadır.

İnsanlar yaşamlarındaki yoğun ve stresli durumların, şehrin trafik gürültüsünün getirdiği psikolojik ve ruhsal baskıyı seyahat ederek atmak istemektedirler. Bu nedenle yıllık izinlerinde veya hafta sonu ikamet ettikleri yerin dışına çıkarak kendilerini rahatlatmak isterler. Bu dönemlerde deniz kenarı, orman ya da termal bir tesise gitmek insanlar için huzur verici olabilir (Yılmaz, G., 2018).

Öte yandan fiziksel ve mental açıdan artan hastalıklar, insanları iyileşme için yeni yollar aramaya çağırılmaktadır; bu yollardan biri de sağlık turizmi hareketlerine katılmaktır. Çünkü sağlık turizmi insanların gerek fiziksel gerekse zihinsel durumlarını korumalarına yardımcı olmaktadır (Stefanova vd., 2018). İnsanlar sağlığını korumak amacıyla bir yerden bir yere seyahat ederken; fiziksel sağlık, sağlıklı beslenme, meditasyon, zihinsel aktivite gibi hizmetleri satın alabilmektedirler (Mueller ve Kaufmann, 2000). Sağlık turizmi içerisinde hem fiziki ve hem de mental rahatlık elde etme amacı vardır (Orman, 2017).

Mental sağlık ise insanların iyi olma durumudur. İnsanların yaşamındaki sorunlarının üstesinden gelmesi, verimli çalışması ve topluma katkıda bulunması kişilerin mental açıdan sağlıklı olmalarını gerektirmektedir (Teke, 2017). Hem ruhsal hem de psikolojik açıdan kendisini iyi hissetmekte mental olarak sağlıklı olmaya bağlıdır (World Health Organization, 2018).

Turizm hareketlerine katılmak sağlık üzerinde etkili olmaktadır. Hatta tatile gitme ile zihinsel olarak iyi hissetme arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Levi vd., 2018). Sağlık turizmine olan talep insanların beden sağlığına önem verdiği kadar ruh sağlığına da önem vermesiyle gün geçtikçe artış göstermektedir (Sağlık Bakanlığı, 2018). Artan taleple birlikte insanların; ruhsal, duygusal ve akıl sağlığına verdiği önem mental olarak dinlenme ve rahatlama amacıyla seyahatler düzenlenmesine yol açmıştır. Bu konuda sağlık merkezleri oluşturularak turizm gelirlerinin artırılması hedeflenmiş ve SPA terapi, ozon terapi, yoga ve meditasyon, ses terapisi gibi alternatif yöntemler de uygulanmaya başlanmıştır (Karaboğa, 2018).

Kişilerde mental sağlık problemlerinin varlığı iş hayatını etkilemekte ve bunun sonucunda devamsızlık, verimsizlik, dikkatsizlik, iş kazaları ve meslek hastalıkları, iş ortamı ve iş arkadaşlarıyla uyumsuzluk gibi sorunları getirmektedir. Aynı zamanda mental sorunlar; kişilerin depresyon, şizofreni, stres gibi sağlık problemleri yaşayarak hayata karşı pozitif yönlü odaklanmasını da olumsuz yönde etkilemektedir (Çamlık, 2013). Dolayısıyla bu durum ruhsal sıkıntıları düzeltmek amacıyla kişileri mental turizme

yönlendirmekte ve bu sayede mental turizm zihinsel olarak rahatlamayı sağlamakta ve kişilerin daha sağlıklı ve zinde olmalarına sebep olmaktadır.

Mental sağlık turizmi depresyon, şizofreni ve stres gibi problemlerle başa çıkmanın yollarını aramaktadır ve bu arayış 2 şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi otellerde ya da zindelik alanlarda geçirilen birkaç günlük tatil, ikincisi ise daha uzun dönemlidir ve küçük kasabalarda veya pansiyonlarda iyileşmeyi sağlayan dinlenmedir (Hacıfettahoğlu, 2018). Özellikle Asya Ülkelerinde depresyonu iyileştirmeyi ve terapi ağırlıklı programları içeren mental sağlık turizmi daha fazla uygulanmaktadır. Diğer ülkelerde ise mental turizmden ziyade medikal ve termal turizm odaklı sağlık turizmi yapılmaktadır. Örnek vermek gerekirse Japonya’da 2008 yılından beri mental sağlık turizmi hakkında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2015). Tayland’da ise SPA, fizik tedavi ve mental tedaviler kapsamında çalışmalar yapılmaktadır (Yardan vd., 2014). Türkiye’de ise mental sağlık turizmi kapsamında çalışmaların sınırlı olduğu söylenebilir.

Sağlığı koruma ve iyileşme ile turistik seyahatlerin düzenlenmesi amacıyla yapılan spa wellness turizmi de (Bozça vd., 2017) beden, zihin ve ruh sağlığını dengede tutma, stresle mücadele etme, yoga ve meditasyon yollarını öğrenme (Ergüven, 2010) gibi etkilere sahip olduğundan mental turizm ile ilişkilendirilebilir. Bunun yanı sıra Türkiye’nin kültürel değerleri içerisinde olan Ahilik, Şamanizm, Mevlevi ve Sema gösterileri de insanların ruh sağlığı üzerinde etkili olduğundan mental sağlık turizmi kapsamında değerlendirilebilir.

Mental sağlık turizmi ile ilgili çalışmalar genellikle yoga turizmi ve spa-wellness temaları üzerinden ele alınmıştır ve bazı çalışmalarda ikisi bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Yoga turizmi “kendini iyi hissetme yolculuğu” trendi ile ortaya çıkıp gelişen bir turizm türüdür. Aynı zamanda, sağlıklı yaşam turizminin bir alt kümesi olarak görülebilir (Lehto, Brown, Chen, Alastair ve Morrison, 2006). Aggarwal, Guglani ve Goel (2008) tarafından yapılan çalışmada, maneviyat ve yoga turizmi için bazı temel özellikler tanımlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi, yabancı turistlerin seyahatlerinde lüks yerine ilahi hedefi, basit hayatı ve seyahat etmeyi kolaylaştıran teknolojiyi sağlayabilmek için zorlu yolculuklar aramalarıdır. Benzer şekilde Ringer (2007) çalışmasında Yoga ve SPA faaliyetlerini ele almıştır. Oregon bölgesinde yaptığı çalışmada turistlerin SPA faaliyetlerine katılmalarına yönelik önemli tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitler, turistlerin çoğunluğunun SPA faaliyetlerine katılmalarının temel hedeflerinin dinlenme ve rahatlama, stres azaltma ve kilo kaybı olduğudur. Sonuç olarak, en popüler aktiviteler masaj ve yoga, sağlıklı beslenme (en sık, organik vejetaryen ve vegan yemekler), açık hava macerası ve rekreasyondur.

MENTAL SAĞLIK TURİZMİ KAPSAMINDA TÜRKİYE’NİN GZFT ANALİZİ VE TFZG MATRİSİ

Mental sağlık turizmi konusunda özellikle Japonya ve Tayland’da çeşitli çalışmalar bulunmasına rağmen (Yıldırım, 2015; Yardan vd., 2014); Türkiye’de mental sağlık turizmi kapsamında yeterli sayıda

çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, mental sağlık turizmi konusunda Türkiye'nin potansiyelinin belirlenmesi ve bu potansiyeller doğrultusunda izlenmesi gereken politikaların ortaya çıkarılması ihtiyacı oluşmuştur. Yapılan çalışmanın, Türkiye'nin mental sağlık potansiyelini ortaya koyması ve bu konuda çeşitli önerilerde bulunması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu sayede, mental sağlık turizminden elde edilen payın artması hedeflenmiştir. Türkiye'nin mental sağlık konusunda potansiyelini ortaya koyabilmek amacıyla güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditleri belirlenmiş ve daha sonra buna yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

Türkiye'nin mental sağlık turizmi kapsamında GZFT analizi (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) yapılmıştır. GZFT Analizi Tablo 2'de gösterilmektedir.

Bu analiz oluşturulurken aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) (2013), 'Sağlık Turizmi Sektör Raporu'
- T.C. Sağlık Bakanlığı (SATURK) (2016), 'Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi-Katar Ülke Raporu', Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2018) Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Sağlık Turizmi Hakkında (saglikturizmi.gov.tr).
- TÜRSAB & TUADER (2017), 'Turizm Sektör Raporu, 2017 Ocak-Haziran Dönemi'
- TUROFED (2018), 'Turizm Raporu 2018/1'
- Barca M. vd. (2013), 'Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri', İşletme Araştırmaları Dergisi (5/3), 64-92.
- Görener A. (2016), 'A SWOT-AHP Approach for Assessment of Medical Tourism Sector in Turkey'. The Journal of Operations Research Statistic Econometrics and Management Information Systems (4/2), 159-170.
- Sülkü S.N. (2017), 'Sağlık Turizminde Türkiye'nin Dünyadaki Yeri ve Potansiyeli', International Journal of Economics and Administrative Science (1), 99-113.

Tablo 2. Mental Sağlık Turizmi Kapsamında GZFT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<p>G.1 Sağlık ve spor tesislerinin varlığı (termal tesisler, sağlıklı yaşam tesisleri vb.)</p> <p>G.2 Spa-wellness ve yoga otellerinin varlığı</p> <p>G.3 Rekreasyonel alanların varlığı</p> <p>G.4 Ulaşım alternatiflerinin olması (havayolu, demiryolu, denizyolu, karayolu ulaşımı)</p>	<p>Z.1 Mental sağlık alanında kalifiye ve eğitilmiş işgören sorunsalı</p> <p>Z.2 Sağlık turizmi kapsamındaki arz kaynaklarının mental turizm açısından değerlendirilememesi</p> <p>Z.3 Mental turizm açısından devlet desteğinin yetersiz olması</p>

<p>G.5 Türkiye’de iklim koşullarının turizm açısından uygun olması ve bunun mental turizme yansımaları</p> <p>G.6 Türkiye’nin iyi bir coğrafi konuma sahip olması</p> <p>G.7 Tarihi ve kültürel destinasyonların fazla olması</p> <p>G.8 Alternatif turizm türlerinin fazla olması</p> <p>G.9 Türkiye’de Ahilik geleneği ve kültürünün varlığı</p> <p>G.10 Türkiye’de Şamanizm ve Şaman ayinlerinin / ritüellerinin düzenlenmesi</p> <p>G.11 Türkiye’de Mevlevi ve Sema gösterilerinin organize edilmesi</p>	<p>Z.4 Mental turları düzenleyecek acentaların ve bu turları yönetecek rehberlerin yetersizliği</p> <p>Z.5 Sağlık turizmi işgörenlerinin personel maliyetlerinin yüksek olması (tıp çalışanları, masörler, yoga eğitmenleri vb.)</p> <p>Z.6 Hindistan, Japonya gibi ülkelere oranla Türkiye’de mental turizm alanında yapılan çalışmaların daha sınırlı olması</p> <p>Z.7 Türkiye’nin Global Wellness Institute verilerine göre İlk 20 Wellness Pazarı’nda Türkiye’nin dünyada 20. sırada yer alması</p> <p>Z.8 Mental sağlık turizminin sınırlı bir kitleye hitap etmesi</p> <p>Z.9 Sağlıklı yaşam merkezi, yoga oteli vb. için yatırım maliyetlerinin yüksek olması</p>
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<p>F.1 Makro bazda turizm, mikro bazda mental turizm kapsamında tanıtım ve pazarlama çalışmalarının geliştirilmesi,</p> <p>F.2 Turistlerin medikal sağlığın yanı sıra mental sağlık konusunda da bilinçlenmesi,</p> <p>F.3 Sağlık turizmi alanında üniversitelerde yeni eğitim olanaklarının geliştirilmesi (sağlık turizmi işletmeciliği vb.)</p> <p>F.4 Teknolojideki gelişmeler ve sosyal medya kullanımındaki artışın mental sağlık konusundaki bilgi paylaşımını olumlu yönde etkilemesi ve turistlere geniş çaplı araştırma olanağı tanınması</p> <p>F.5 Birçok ülkeden Türkiye’ye vizesiz seyahat imkânı olması</p> <p>F.6 Türkiye’nin komşusu olan ülkelerin çoğunun istikrarsızlık ve karışıklık içerisinde olması ve bu durumun potansiyel turistlerin Türkiye’ye yönelmesini sağlaması</p>	<p>T.1 Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren kurumların mental turizm hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması</p> <p>T.2 Mental turizm kapsamında Tayland, Japonya gibi ülkelere göre Türkiye’nin rekabet açısından daha güçsüz olması</p> <p>T.3 Mental turizme talebin diğer turizm türlerine göre düşük olması</p> <p>T.4 Yabancı basında Türkiye hakkındaki olumsuz haberler (terör olayları vb.)</p> <p>T.5 Döviz kurundaki dalgalanmalar,</p> <p>T.6 Çevre tahribatı ve sürdürülebilirliğe olumsuz etkisi</p> <p>T.7 Son zamanlarda Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye karşı olumsuz tutumu ve bu durumun turizm sektörüne yansımaları</p>

GZFT Analizinde güçlü yönler olarak, Türkiye’de mental sağlık turizmi için uygun tesislerin varlığı, iklim şartlarının iyi olması, ulaşım alternatiflerinin çokluğu, tarihi ve kültürel varlıklar açısından zenginliği, alternatif turizm türlerinin fazla oluşu, Ahilik geleneği, Mevlevi ve Sema gösterilerinin ve Şamanizm ritüellerinin varlığı gibi temel özellikleri ele alınmıştır. GZFT Analizinde zayıf yönler olarak, Türkiye’de kalifiye eleman yetersizliği, arz kaynaklarının mental sağlık turizmi açısından değerlendirilmemesi, mental sağlık turizm kapsamında devlet desteği yetersizliği, mental turizme yönelik acentaların ve rehberlerin yetersizliği, yüksek personel ve yüksek yatırım maliyetlerinin ortaya çıkması, hedef kitlenin sınırlı olması, mental sağlık turizmi alanında çalışmaların yeterli olmayışı ve Türkiye’nin bu pazardan yeterli payı alamamasıdır. GZFT Analizinde fırsatlar olarak, mental sağlık

turizmde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi, turistlerin mental sağlık alanında bilinçlenmesi ve araştırma olanaklarının daha fazla olması, sağlık turizmi bölümlerinin artması, Türkiye'nin sağladığı vize kolaylığı ve komşu ülkelerin yaşadıkları siyasal istikrarsızlıklar ve savaşlar görülmektedir. GZFT Analizinde tehditler olarak, hizmet veren kurumların mental sağlık turizmi hakkında yeterli bilgiye sahip olmayışı, Türkiye'nin rekabet açısından yetersizliği, diğer turizm türlerine göre talebin düşüklüğü, yabancı basında Türkiye hakkındaki olumsuz haberlerin çıkması, döviz kurundaki dalgalanmaların yaşanması, çevre tahribatı ve sürdürülebilirliğe olumsuz etkisinin olması ve AB ülkelerinin Türkiye'ye yönelik olumsuz tutumlarının bulunması gösterilebilir.

GZFT Analizi, genel olarak Türkiye'nin güçlü noktalarının, zayıf noktalarının ve dış ortamın fırsat ve tehditlerinin ele alınmasına katkı sağlamıştır. Bu bilgiler ışığında, elde edilen verilerin daha anlamlı olabilmesi açısından, analiz sonuçlarını değerlendirilerek stratejiler sunan GZFT Matrisi Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo.3 GZFT Analizinden Türetilen TFZG Matrisi

	FIRSATLAR F.1 F.2 F.3 F.4 F.5 F.6	TEHDİTLER T.1 T.2 T.3 T.4 T.5 T.6 T.7
GÜÇLÜ YÖNLER G.1 G.2 G.3 G.4 G.5 G.6 G.7 G.8	<p>Güçlü Yönler – Fırsatlar Stratejisi</p> <p>1-Ulaşım olanaklarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalarla sağlık turizminin desteklenmesi (G.4 –F.5)</p> <p>2-Coğrafi konum avantajından faydalanarak komşu ülkelere kıyasla rekabet üstünlüğü sağlaması (G.6 – F.6)</p> <p>3-Reklam ve tanıtım yapılırken mental turizm alanlarının ön plana çıkarılması (G.1 F.1; G.2 F.1; G.8 F1.)</p> <p>4-Türkiye'ye gelen turistlerin mental turizmle ilgili bilgi düzeyinin artması (G.8 F.2)</p> <p>5-Turistik destinasyonlar ve alternatif turizm türlerinin sosyal medya aracılığıyla potansiyel turistlere duyurulması (G8. F.4; G.7 F.4)</p> <p>6- Türkiye'nin zengin kültürel değerlerinin (Ahilik, Şamanizm, Mevlevi ve Sema gösterileri) mental sağlık kapsamında pazarlanması için strateji geliştirilmesi (G.9 F.1; G.10-F.1; G.11-F.1)</p>	<p>Güçlü Yönler – Tehditler Stratejisi</p> <p>1-Sağlık turizmi tesislerinde mental turizme yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması (G.1- T.1)</p> <p>2-Sağlık turizmde sahip olunan arz kaynaklarına yönelik mental turizm talebinin artırılmasının hedeflenmesi (G.1-T.3; G.2-T.3; G.3-T.3)</p> <p>3-Sağlık turizmde sahip olunan arz kaynaklarının çevre dostu politikalar geliştirilmesi (G.1-T6; G.2-T.6; G.3-T6)</p> <p>4-Avrupa Birliği pazarında mental turizm faaliyetlerinin artırılması ve bu sayede olumlu bir imaj yaratılmasının hedeflenmesi (G.7-T.7)</p> <p>5- Ahilik, Şamanizm, Mevlevi ve Sema gösterileriyle mental turizme yönelik talebin artırılmasının hedeflenmesi (G.9- T.3; G.10-T.3; G.11-T.3)</p> <p>6- Şaman ayinlerinin ruhani sağlık amaçlı düzenlenmesiyle bu törenler kapsamında turların organize edilmesi (G.10-T3)</p>

ZAYIF YÖNLER Z.1 Z.2 Z.3 Z.4 Z.5 Z.6 Z.7 Z.8 Z.9	<p style="text-align: center;">Zayıf Yönler – Fırsatlar Stratejisi</p> <p>1-Sağlık turizmi eğitim olanaklarının gelişmesiyle bu alandaki kalifiye ve eğitilmiş işgören yetişmesi (Z.1-F.3; Z.4-F.3)</p> <p>2-Seyahat acentalarının mental turizme yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini geliştirmesi (Z.4-F.1)</p> <p>3-Mental sağlık konusunda hem iç hem dış turistleri bilinçlendirerek hedef kitlenin genişletilmesi (Z.8-F.2)</p> <p>4-Sosyal medyada mental turistlerin özendirici paylaşımlar yapmaya teşvik edilmesiyle hedef kitlenin artırılması (Z.8-F.4)</p> <p>5-Türkiye'nin vize politikası uygulamadığı ülkelerde yaptığı tanıtım çalışmalarıyla wellness pazarının büyümesinin hedeflenmesi (Z.7-F.5)</p>	<p style="text-align: center;">Zayıf Yönler – Tehditler Stratejisi</p> <p>1-Çevreye duyarlı tesislerin kurulmasıyla (elektrik/su tasarrufu vb.) yatırım maliyetlerinin düşürülmesinin hedeflenmesi (Z.9-T.6)</p> <p>2-Sağlık işletmesi çalışanlarına, seyahat acentalarına ve tur rehberlerine mental sağlığa yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi (Z.4-T1)</p> <p>3-Türkiye'nin mental turizm pazarında güç kazanabilmesi için devlet desteğinin artırılması (Z.3-T2)</p> <p>4-Mental sağlık turizmi hizmeti veren işletmelerin ülke hakkında çıkan olumsuz haberleri önlemeye yönelik çalışmalar yapması (Z.2-T4)</p> <p>5-Döviz kurundaki dalgalanmaların mental turizm işletmelerinin yatırım maliyetleri üzerinde olumsuz etkilerini kaldırabilmek için finansal istikrarın sağlanması (Z.9-T.5)</p>
---	--	--

GZFT Analizinden Türetilen TFZG Matrisinin güçlü yönler-fırsatlar stratejisinde, ulaşım alanında yapılan yatırımları, mental sağlık turizmi lehine kullanmak, coğrafi konum avantajını kullanarak rekabet üstünlüğü sağlama, reklam ve tanıtımlarda mental sağlık turizmine yer verme, Türkiye'ye gelen turistlerin mental turizm ile ilgili bilgi düzeylerinin artması, sosyal medya gücünü kullanarak turistik destinasyonlar ve alternatif turizm türlerinin potansiyel turistlere duyurulması, Türkiye'deki zengin kültürel değerlerin mental sağlık turizmi kapsamında pazarlanması için strateji geliştirilmesi ele alınmıştır. GZFT Analizinden Türetilen TFZG Matrisinin güçlü yönler-tehditler stratejisinde, mental turizme yönelik bilgilendirmelerin artması, arz ile kaynak arasındaki dengenin mental sağlık turizmi lehine değerlendirilmesi, arz kaynaklarının çevre dostu politikalar geliştirmesi, AB pazarında mental sağlık turizmi faaliyetlerini arttırarak bu pazarda olumlu imaj yaratmaya çalışması, mental sağlık turizmine yönelik turların organize edilmesi ele alınmıştır. GZFT Analizinden Türetilen TFZG Matrisinin zayıf yönler-fırsatlar stratejisinde, eğitim olanaklarındaki artışla kalifiye personelin yetişmesi, seyahat acentalarının mental sağlık turizmine yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini geliştirmesi, iç ve dış turistleri bilinçlendirerek hedef kitlenin geliştirilmesi ve bu bağlamda sosyal medya üzerinden turistlerin teşvik edilmesinin sağlanması, Türkiye'nin vize politikası uygulamadığı ülkelerde tanıtım çalışmalarıyla pazarın genişletilmesi ele alınmıştır. GZFT Analizinden Türetilen TFZG Matrisinin zayıf yönler-tehditler stratejisinde, çevreye duyarlı tesislerin kurulmasıyla yatırım maliyetlerinin düşürülmesi, sağlık işletmesi çalışanlarına, seyahat acentalarına ve tur rehberlerine mental sağlık turizmine yönelik eğitim verilmesi, devlet desteğinin artırılması, mental sağlık turizmi

hizmeti veren işletmelerin ülkenin olumsuz imajını ortadan kaldıracak çalışmalar yapması ve döviz kurundan yatırımcıların etkilenmemesi için finansal istikrarın sağlanmasıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda insanların fiziksel sağlığa önem vermelerinin yanı sıra ruhsal ve zihinsel sağlığına da verdiği önem artmıştır. Bu durum medikal sağlık ve mental sağlık turizminin gelişimine katkı sağlayan bir unsur haline gelmiştir. Artan bu potansiyel özellikle Uzakdoğu ülkelerinde oldukça etkin bir şekilde değerlendirilmektedir. Türkiye’de medikal sağlık turizminden sıklıkla söz edilmekte ve bu konuda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir; fakat mental sağlık turizmi konusunda yeterli düzeyde çalışmaya rastlanılmamıştır ve bu durum bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de mental sağlık turizmi potansiyelini belirlemek ve bu potansiyel doğrultusunda çeşitli stratejiler geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır ve çalışma, mental sağlık turizminin geliştirilmesi için devlete, seyahat acentalarına ve konaklama işletmelerine önemli görevler düştüğünü belirtmektedir.

Yapılan GZFT / TFZG analizi sonucunda, Türkiye’nin sağlık turizmi alanında arz kaynaklarının yeterli seviyede olmasına rağmen, var olan kaynakları mental turizm açısından etkili bir şekilde değerlendirmedeği görülmektedir. Bu durum, sağlık turizminden elde edilecek payın artmasına engel oluşturmaktadır. Mental turizm açısından güçlü yönleri bulunan Türkiye’nin, tanıtım ve reklam faaliyetlerinin özellikle sosyal medya desteği alınarak artırılması, ulaşım olanaklarının geliştirilmesi, coğrafi konum avantajını fırsata çevirerek rekabet üstünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Ayrıca mental turizm alanında yetişen kalifiye personel yetersizliği, mental turlar düzenleyen acentaların ve bu turları yönetecek tur rehberlerinin yeterli düzeyde olmayışı mental turizmin gelişimine engel olan etkenlerdir. Bu etkenler ile ilgili geliştirilebilecek en önemli strateji; mental turizm konusunda eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesidir. Bu eğitimler ile birlikte turizmden fayda elde edebilecek tüm paydaşlar bilgilendirilmelidir. Ayrıca, dış politikaların geliştirilmesi ve fiyat istikrarının sağlanması da turizmin gelişimini sağlayan dış faktörlerdir. Bu faktörlerin geliştirilmesi hem mental turizmin hem de diğer alternatif turizm türlerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de mental turizmin geliştirilmesi kapsamında bir takım öneriler sunulmaktadır:

- Mental sağlık turizmi hizmeti veren işletmelerin mental turist çekebilme ve hedef kitesini genişletebilmek amacıyla bu turizm türüne yönelik farkındalık yaratmaları gerekmektedir.
- Mental turizme yönelik sosyal medya faaliyetleri artırılmalıdır.
- Kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği açısından çevre dostu politikalar geliştirilmelidir.
- Mental turizme yönelik devlet desteği artırılmalıdır. Yatırım faaliyetleri için teşvik verilmelidir.

- Seyahat acentaları tur programlarına mental sağlık turlarını dahil etmeli ve bu turlar hakkında tanıtım faaliyetlerinde bulunmalıdır.
- Asya ülkelerinde geliştirilen mental sağlık turizm modeli Türkiye’de de uygulanmalıdır.
- Asya Ülkelerinde genellikle yoga turizmi mental sağlık kapsamında değerlendirirken; Türkiye’nin Ahilik, Şamanizm, Mevlevi ve Sema Gösterileri gibi kültürel değerleri ön plana çıkarılarak bu kapsamda mental sağlık turları oluşturulmalıdır.
- Ahilik, Şamanizm, Mevlevi ve Sema Gösterileri kapsamında düzenlenecek mental sağlık turlarının turizm talebi arttırması ve farkındalık yaratması beklenmektedir.
- Mental sağlık alanında kalifiye ve eğitimli işgören sorunsalının çözümlenmesi için eğitim çalışmalarına önem verilmelidir.
- Mental sağlık turizmi alanında yapılan akademik çalışmalar artırılmalıdır.
- AB ülkeleri pazarına yönelik mental turizm faaliyetlerinin arttırılması ve böylece olumlu bir imaj yaratılması hedeflenmelidir.
- Finansal istikrarın sağlanması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Döviz kuru dalgalanmalarının mental turizm işletme maliyetleri üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilmelidir.

Yapılan çalışmada Türkiye’nin mental turizmdeki genel durumu ve geliştirilebilecek stratejiler ortaya koyulmuştur. Sonraki çalışmalarda mental turizm kavramı genişletilerek, bu kavram çerçevesinde rota önerileri ortaya koyulabilir. Bölgelerin mental turizm potansiyelleri değerlendirilebilir. Mental sağlık konusunda kamu kurumlarının, sektör temsilcilerinin ve paydaşların görüşlerinin de alınması ve bu kapsamda çalışmaların yapılması da literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

2017 Medical Tourism Trends. (2016, Temmuz 27). Mayıs 1, 2018 tarihinde [ftnNEWS: https://ftnnews.com/health-a-spa/30526-2017-medical-tourism-trends.html](https://ftnnews.com/health-a-spa/30526-2017-medical-tourism-trends.html) adresinden alındı.

Aggarwal, A., Guglani, M., and Goel, R. (2008). Spiritual and yoga tourism: a case study on experience of foreign tourists visiting Rishikesh, India. Conference on tourism in India: challenges ahead. IIMK, Kozhikode, Kerala, India. Pps. 459–464.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) (2013), ‘Sağlık Turizmi Sektör Raporu’ Mayıs 1, 2018 tarihinde <http://www.baka.org.tr/uploads/48947588121518saglik-katalog-turkce-16mayis-3.pdf> adresinden alındı.

Barca, M., Akdeve, E., & Balay, İ. G. (2013). Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri. İşletme Araştırmaları Dergisi, 5(3), 64-92.

Bozça, R., Kır aç, F.  ., & Kır aç, R. (2017). Sağlık Turizmi SWOT Analizi: Erzincan. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(3), 157-163.

 amlık, M. (2013). İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının  alışanların Mental Sağlığı  zerindeki Etkisi: Mersin Ve Adana İllerindeki Kamu Ve Vakıf  niversitelerinde Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bilgi Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin.

Edinsel, S. vd. (2014). Türkiye'nin Sağlık Turizmi Açısından Son Beř Yılda Dünya  lkeleri İçindeki Konumu Ve Geliřmeleri.  ankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(2), 167-190.

Ergüven, M. (2010). Wellness, Medical Wellness ve Turizm. Sosyal ve Beřeri Bilimler Dergisi, 2(2), 87-95.

Görener, A. (2016). A SWOT-AHP Approach for Assessment of Medical Tourism Sector in Turkey. Alphanumeric Journal, 4(2), 159-170.

Hacifettahoėlu, H. A. (tarih yok). Dr.Hasan Azmi Hacifettahoėlu'ndan Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi. Mart 25, 2018 tarihinde Doėu Karadeniz Sağlık Turizmi Derneėi: <http://dokasat.com/dr-hasan-azmi-hacifettahoglundan-dunyada-ve-turkiyede-saglik-turizmi/> adresinden alındı

Ile, F. L., &  ıgu, G. (2017). Medical tourism market trends - an exploratory research. Proceedings of the Proceedings of the International Conference on Business Excellence, 11(1), 1111-1121.

Karaboğa, K. (2018, Mart 5). Bodrum'u Sağlık Merkezi Yapacak. Temmuz 20, 2018 tarihinde D nya:<https://www.dunya.com/iyilik-saglik/bodrumu-saglik-merkezi-yapacak-haberi-406006> adresinden alındı

Lehto, X. Y., Brown, S., Chen, Y., & Morrison, A. M. (2006). Yoga tourism as a niche within the wellness tourism market. *Tourism Recreation Research*, 31(1), 25-35.

Levi, E., Tohar, D., Noga, C.-K., & Sigal, Z.-M. (2018). Tourism and Depressive Symptoms. *Annals of Tourism Research*.

Mueller, H., & Kaufmann, E. (2000). Wellness Tourism: Market Analysis of a Special Health Tourism Segment and Implications for the Hotel Industry. *Journal of Vacation Marketing*, 7(1), 5-17.

Orman, ř. B. (2017, Aralık 2). Almanya'da şifa Turizmi. Temmuz 20, 2018 tarihinde Turizm Haberleri: <http://www.turizmhaberleri.com/haberayrinti.asp?ID=32573> adresinden alındı

Release of the Mental Health ATLAS 2017. (2018, Temmuz 24). World Health Organization: http://www.who.int/mental_health/en/ adresinden alındı

Ringer, G.D. (2007). "Healthy spaces, healing places-sharing experiences of wellness tourism in Oregon, USA", *The Journal for Tourist Theory and Practice*, Vol. 1 No. 1, pp. 29-39.

Roy, J., Chatterjee, K., Bandyopadhyay, A., & Kar, S. (2017). Evaluation and selection of medical tourism sites: A roughanalytic hierarchy process based multi-attributive borderapproximation area comparison approach. John Wiley & Sons, Ltd, 1-19.

Smith, M. K. (2016). An Overview of Lifestyle Trends and Their Impacts on Health Tourism. M. K. Smith, & L. Puczkó içinde, The Routledge Handbook of Health Tourism (s. 20-31). Oxon: Routledge.

Stefanova, M., Georgieva, K., Toteva-Kircheva, N., & Petrova, G. (2018). Consumers' satisfaction and attitudes to health tourism in the Varna region. Scientific Online Resource System. Mart 25, 2018 tarihinde <http://journals.mu-varna.bg/index.php/ssvs/article/view/4682> adresinden alındı.

Sülkü, S. N. Sağlık Turizminde Türkiye'nin Dünyadaki Yeri Ve Potansiyeli. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(1), 99-133.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2018). Sağlık Turizmi Nedir? Mayıs 1, 2018 tarihinde T.C. Sağlık Bakanlığı: <http://saglikturizmi.gov.tr/TR,23587/saglik-turizmi-nedir.html> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2018). 'Sağlık Turizmi Hakkında' Mayıs 1, 2018 tarihinde <http://saglikturizmi.gov.tr/TR,175/saglik-turizmi-hakkinda.html> adresinden alındı.

T.C. Sağlık Bakanlığı (SATURK) (2016). 'Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi-Katar Ülke Raporu', Ankara. Mayıs 1, 2018 tarihinde <http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/stur/sarabistan.pdf> adresinden alındı.

Teke, C. (2017). Pozitif Mental Sağlık Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı.

TUROFED (2018). 'Turizm Raporu 2018/1' Mayıs 1, 2018 tarihinde http://www.turofed.org.tr/_files/_pdf/turofed-turizm-raporu-2018.pdf adresinden alındı.

TÜRSAB & TUADER (2017). 'Turizm Sektör Raporu, 2017 Ocak-Haziran Dönemi' Mayıs 1, 2018 tarihinde https://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/kurumsal-haberler/tursab-tuader-turizm-sektor-raporu-yayinlandi_16736.html adresinden alındı.

Yardan, E. D., Dikmetaş, H., Us, N. C., & Yabana, B. (2014). Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi. Sağlıkta Performans Ve Kalite Dergisi(8), 27-42.

Yıldırım, S. S. (2015, Haziran 30). Japonya Mental Sağlık Turizmi. Temmuz 25, 2018 tarihinde Turcomoney: <https://www.turcomoney.com/japonya-mental-saglik-turizmi.html> adresinden alındı.

Yılmaz, G. (2018). İda Dağı (Kazdağları)'nın Sağlık Turizmi Çerçevesinde İncelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal/Social Science Journal*, 4(2), 15-35.